

E-uprava

...se je pričela razvijati z razvojem interneta, intenziven razvoj interneta pa sega od 90. leta naprej. Strokovnjaki še vedno menijo, da smo z razvojem šele na začetku.

RAZVOJ INTERNETA!

1. 10 milisekund po »velikem poku« (velik pok je podobno kot razvoj Univerzuma. Internet je torej v zgodnji rasti tako, kot je bil Univerzum).
2. 500 milijonov ljudi na internetu, letos pa je verjetno že več ljudi; v ZDA jih je 240 M, v Evropi 215 M
3. 80% letna rast
4. 2 milijardi spletnih strani
5. 1/3 gospodarske rasti odvisne od interneta.

INTERNET IN UPRAVA!

1. Internet postaja temeljno delovno okolje upravnih uslužbencev. Uporabljajo ga lahko preko raznih serverjev, najbolj uporabljamo elektronsko pošto, svetovni splet, vse bolj pa se razvija tudi ponudba tipičnih upravnih storitev preko interneta.
2. Zagotavlja vse informacije skozi enotno vstopno okno (e-portal). Slovenija razvija enotni državni portal.
3. Razvoj e-uprave gre v treh smereh, ki so med sabo povezane:
  - Uprava - občan
  - uprava – podjetje
  - uprava – uprava.Razvoj E- uprave je v veliki meri odvisna od informacijske strukture, ki jo imamo na voljo.

Na razvoj E-poslovanja vplivata:

a) na strani povpraševanja:

1. število osebnih računalnikov, ki jih uporabniki imajo (pri nas okrog 300 računalnikov na 1000 prebivalcev. Špica v EU je med 500 in 600 računalnikov na 1000 prebivalcev, povprečje pa je nekje 400 računalnikov na 1000 prebivalcev)
2. število uporabnikov oziroma dostop do interneta (v letu 2002 naj bi 25-28% imelo dostop do interneta).

b) na strani ponudbe:

ponudba kasni za povpraševanjem, je slabše razvita od povpraševanja. Ponudba upravnih storitev je relativno skromna, medtem, ko je ponudba informacij kar dobra.

TEMELJNI POJMI ELEKTRONSKEGA POSLOVANJA!

Elektronsko poslovanje se je začelo razvijati v gospodarstvu, to je poslovanje brez fizičnega stika med poslovnima partnerjema. To je poslovanje na daljavo. To je radikalna sprememba s klasičnim poslovanjem. To poslovanje pomeni, da moramo razviti neke nove mehanizme, da je mogoče. Potrebujemo neke nove TEHNOLOŠKE OSNOVE (to je šele v razvoju, na voljo imamo sicer vse tehnološke rešitve, vendar nam te 100% varnosti ne nudijo), ORGANIZACIJSKO OKOLJE in PRAVNO OKOLJE (tudi ta je šele v razvoju).

RAČUNALNIŠKA IZMENJAVA PODATKOV!

Se je začela razvijati okoli leta 1980. Tu je šlo za:

1. RIP – računalniška izmenjava poenotenih podatkov med dvema računalniškima rešitvama, med dvema IS. Ugotovili so, da je klasično poslovanje zelo zamudno in, da bi lahko, če bi povezali računalnike med sabo, stvari zelo poenostavili. Npr. pri uvozu in izvozu – namesto, da bi deklaracije dostavili na carino (kot pri klasičnem poslovanju), lahko to pošljemo kar elektronsko. Tako pridobimo na času, cenejše je... Prednosti RIP-a so: zmanjševanje stroškov, prihranek na času, jasnost ukazov, zanesljivost...
2. Izmenjavo formaliziranih strukturiranih sporočil (dokumentov).

ELEKTRONSKO TRGOVANJE!

Tu ne gre za neke stalne partnerje, lahko se vključi kdorkoli – množica ponudnikov, množica kupcev...

Prednosti ponudnika:

- globalna navzočnost
- izboljšana konkurenčnost
- približevanje potrebam trga
- skrajšanje poslovnih ciklov
- nove vrste poslov in ponudbe.

Prednosti kupca:

- globalna izbira
- kakovost storitve/izbire
- nižje cene.

ELEKTRONSKO UPRAVNO POSLOVANJE!

V upravi nimamo konkurenčnosti in to je razlika od poslovanja v organizacijah.

Cilji elektronskega upravnega poslovanja so:

- približevanje uprave občanom
- kakovost storitve (po elektronski poti so storitve razpoložljive 24 ur, nismo vezani na uradne ure, storitve so nam dostopne na domu)
- skrajšanje časov reševanja
- učinkovitost
- transparentnost.

RAZVOJ E-UPRAVE!

O njej govorimo zadnjih 5 let. Izraz se je pojavil koncem leta 1990. V Sloveniji smo sistematično začeli delati na tem področju od leta 2000 dalje. Delamo na treh smereh:

- javni sektor-občani
- javni sektor-javni sektor
- javni sektor-podjetje
- javni sektor-nevladne organizacije.

Strategija držav pri uvajanju E-uprave:

EU je začela pripravljati smernice, s čimer je skušala države spodbuditi k čim bolj intenzivnem razvoju smernic E-uprave. Nekatere države so sklenili do kdaj bodo imele E-upravo, in sicer: Finska vlada (2001), ZDA (2003), Danska vlada (2003), Britanska vlada (2005), Nemška vlada (2005).

Slovenije je leta 2001 sprejela strategijo po kateri naj bi do leta 2004 vpeljali E-upravo. Vendar to ne gre tako hitro. Tudi Finci še danes niso dosegli ciljev v celoti, ampak jih bodo verjetno nekje do leta 2005.

Klasifikacija storitev E-uprave:

Poznamo:

1. INFORMACIJSKE STORITVE – tu gre za enosmeren promet informacij, in sicer od ponudnika do uporabnika. Tu razumemo ponudbo informacij preko interneta.
2. KOMUNIKACIJSKE STORITVE – uporabniki imajo možnost vzpostaviti dialog z uslužbenci, ki rešujejo določene stvari. Tu gre za dvosmeren promet-med ponudniki in uporabniki. Te so malo manj razvite.
3. TRANSAKCIJSKE STORITVE – uporabniki, občani, podjetja, lahko posredujejo vloge v elektronski obliki, te vloge upravni organi obdelajo in jih vrnejo v elektronski obliki (npr. sklep, odločba). Tu je seveda treba urediti tudi kako plačati razne takse... Te storitve so najmanj razvite.

Vse te tri storitve pa delimo na tri področja:

- vsakdanje življenje
- upravno poslovanje
- e-demokracija.

SPREMEMBE TEMELJNIH ORGANIZACIJSKIH POSTULATIH (značilnosti) UPRAVE!

- E-uvajanje elektronskih dokumentov namesto papirnatih
- E-podpis namesto lastnoročnega podpisa
- Uvajanje storitev na daljavo (brez osebne stika s stranko)
- Odprava načela krajevnosti pri reševanju upravnih zadev (danes npr. če rabimo potni list, moramo iti v svoj upravni organ tam, kjer imamo prijavljeno stalno prebivališče).

JAVNI ELEKTRONSKI PORTALI!

Na kakšen način ponuditi storitve. Pred leti se je začel razvijati elektronski portal, to je nadgradnja klasičnih spletnih strani. Predstavlja nam vstopno točko v E-upravo in nam zagotavlja enostaven prevzem ter hiter dostop do javnih storitev.

Vrste portalov:

- a) informacijski portal (ti nudijo le informacije)
- b) storitveni portal (polet informacij nudijo tudi storitve)

Slovenski državni portal je predvsem informacijski portal, naj pa bi bil tudi storitveni.

Po svetu pa poznamo tudi občinske in lokalne portale.

ELEKTRONSKO PODPISOVANJE!

Temeljni pogoj je, da je poslovanje varno, da zagotavlja pravno varnost. Eden od ključnih inštrumentov pravne varnosti je podpis. V klasičnem poslovanju je bil to ročni podpis, v elektronskem poslovanju pa je to elektronski podpis.

Funkcije elektronskega podpisa so:

- a) zagotoviti mora pogoje varnega poslovanja
- b) nadomešča vlogo lastnoročnega podpisa
- c) podpis v pravnem prometu je eden od ključnih inštrumentov

Elektronski podpis nadomesti vse vloge in funkcije klasičnega podpisa:

- označuje dokončnost podpisane listine
- omogoča ugotoviti istovetnost tistega, ki je listino izdal
- podpis potrjuje, da izjava volje izvira od podpisanega – pristnost
- opozorilna vloga, da je dejanje obvezujoče
- dokazna funkcija (verodostojnost).

Elektronski podpis je splošni izraz za vse vrste elektronsko narejenih podpisov. Isti izraz velja za tiste podpise, ki so med uporabo/prenosom določen čas v elektronski obliki, del časa pa v drugem zapisu (npr. na papirju). Elektronski podpis velja za vse možne oblike podpisa, dobljene ali posredovane z elektronsko tehnologijo. Elektronski podpis danes vsakodnevno uporabljamo (npr. naše geslo za bankomat, vsa gesla, ki jih uporabljamo na delovnih mestih...)

Digitalni podpis je ožji pojem od elektronskega podpisa. Nanaša se lahko na enkripcijo sporočila (tajnost sporočila) ali pa kot nadomestilo lastnoročnega podpisa.

Digitalni podsistemi so razporejeni na šifrirne ključe:

- a) enojni/simetrični ključ (ta je bolj preprost);
- b) tu prejemnik in pošiljatelj uporabljata isti ključ (simetrični). Imamo le en ključ, s katerim sporočila šifriramo in s tem tudi podpišemo. Ta sistem temelji na dogovoru med prejemnikom in pošiljateljem (na nek način si morata ključe izmenjat). Tu se pojavi problem izmenjave ključa – danes se v bolj zahtevnih pravnih poslih zato ne uporablja in pa ta sistem ima šibko dokazno vrednost.
  - dvojni/asimetrični ključ (ta je bolj zahteven, danes ga prvenstveno uvajamo v upravi, banki...Tu imamo dva ključa, ki vedno funkcionirata v paru. Prvi je zasebni ključ, ki ga pozna le njegov lastnik in javni ključ, ki je vsem dostopen. Ta dva ključa sta zgrajena na osnovi zelo kompliciranih matematičnih funkcij. Če poznamo enega, ne morem dešifrirati drugega. Ta sistem se uporablja tako, da:
  - napišemo sporočilo, ki bi ga radi nekemu poslali in tako, da bo vedel, da ga je dobil od nas
  - z zgoščitveno funkcijo izdelamo izvleček ali povzetek tega sporočila standardne dolžine
  - z zasebnim ključem podpišemo izvleček (naredimo digitalni podpis)
  - podpisan izvleček dodamo sporočilu in odpošljemo
  - po potrebi uporabimo še enkripcijo (če želimo, da sporočilo ni vidno, da je tajno) in potem v tej obliki odpošljemo prejemniku.

Postopek na strani prejemnika:

1. če je bilo sporočilo šifrirano, naredimo DEKRIPCIJO, ga dešifriramo
2. če hočemo ugotoviti od koga je sporočilo prišlo bo uporabil isto zgoščitveno funkcijo sporočila, iz tega naredil povzetek, uporabil javni ključ pošiljatelja in iz tega naredil drugi izvleček in, če sta ta dva enaka, potem je prejemnik prejel sporočilo v originalu, pa tudi prišel je od tistega, ki je javni ključ odobril.

V Sloveniji je bil sprejet zakon o elektronskem podpisu leta 2000 in je predpisal uporabo dvojnega asimetričnega ključa v celotnem upravnem prometu. Vse storitve nam bodo omogočene preko tega ključa. Najprej si moramo priskrbeti digitalni podpis, ki ga izdajajo posebne agencije (ena je v okviru centra za informatiko, kjer se izdajajo digitalna potrdila).